

Др Бојан Тубић, асистент
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду

МЕЂУНАРОДНА ПРАВИЛА О ОДРЕЂИВАЊУ ГРАНИЦА НА МОРУ¹

Сажетак: у раду се разматрају међународна правила која се примењују у случајевима одређивања међдржавних граница на морским површинама. Значај мора и ресурса које садржи утицали су на државе да своје границе одреде уговорима. Уколико је немогуће постићи договор о пројезању граничних линија потребно је решити спор који је настао. Између остало, може доћи до неслагања у погледу разграничења територијалног мора, економичног морског појаса и искључиве привредне зоне. Конвенција УН о праву мора, која на свеобухватан начин регулише ову област, садржи и одређена правила о разграничењу морских појасева. Поред коришћења дипломатских начина заинтересоване државе могу прибегнути арбитражном и судском решавању спорова. Надлежност за њихово решавање имају Међународни суд и Трибунал за право мора. Они примењују најчешће начело еквидисјанције али оно може бити допуњено или замењено додатним критеријума уколико постоје посебне околности у вези са конкретним случајем. Основни циљ при одлучивању јесте постизање правичног и прихватљивог разграничења.

Кључне речи: право мора, Конвенција УН о праву мора, Међународни суд, Трибунал за право мора, еквидисјанција, начело правичности.

Увод

Суверенитет сваке државе простире се на њеној територији и од других суверенитета се одваја државним границама. Врло често постоје спорења међу државама о међусобним границама, а неки од територијалних спорова су решавани и пред Међународним судом након његовог оснивања. Значајно место заузима и питање одређивања граница на мору. Државе

¹ Рад је настао као резултат истраживања на пројекту: „Теоријски и практични проблеми стварања и примене права (ЕУ и Србија)“, чији је носилац Правни факултет у Новом Саду.

су у досадашњој пракси одређивале међусобне границе на мору на следеће начине: одредбама међународног права, уговором, националним прописима и судским одлукама. Поред Међународног суда, решавање питања граница на мору може да решава и Трибунал за право мора. Циљ овог рада је да анализира релевантне изворе и правила међународног поморског права о питању граница и одређивања државног суверенитета, као и да прикаже случајеве које је решавао Међународни суд и да укаже на неке законитости и правила код одређивања међудржавних граница на мору.

Право мора

Кроз историју, стотинама година пре кодификације међународног права мора, обалне државе су саме проглашавале своју границу на мору. Оне су се разликовале у зависности од региона и није постојало једно основно правило на којем су се заснивале одлуке држава. У то време, државе су користиле море углавном за пловидбу, рибарење или као путне правце у колонијалне сврхе. Током 20. века, са напретком технологије и иновација, коришћење мора је постало интензивније и то у погледу истраживања и експлоатације нафте и гаса на епиконтиненталном платоу или за рибарење у искључивој привредној зони. Море је почело да се користи и у циљу добијања енергије, претварањем снаге плиме, ветрова и океана у термалну енергију, за стварање постројења у циљу истраживања мора и за експерименте са нуклеарним оружјем. Нова открића су могла довести до сукоба између држава, као и до неповратног уништавања животне средине, уколико се међународна правила не буду поштовала. Увиђајући ову опасност и у циљу обезбеђивања одрживог коришћења мора, Прва конференција УН о праву мора је одржана у Женеви 1958. године. На њој су усвојене четири конвенције: Конвенција о територијалном мору и спољном морском појасу,² Конвенција о отвореном мору,³ Конвенција о епиконтиненталном појасу⁴ и Конвенција о рибарењу и очувању живог света на отвореном мору.⁵

² Конвенција о територијалном мору и спољном морском појасу, Convention on the Territorial Sea and the Contiguous Zone, доступно на <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20516/v516.pdf> (сајт посећен 5. децембра 2013. године).

³ Конвенција о отвореном мору, Convention on the High Seas, доступно на - <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20450/v450.pdf> (сајт посећен 5. децембра 2013. године).

⁴ Конвенција о епиконтиненталном појасу, Convention on the Continental Shelf, доступно на <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20499/v499.pdf> (сајт посећен 5. децембра 2013. године).

⁵ Конвенција о рибарењу и очувању живог света на отвореном мору, Convention on Fishing and Conservation of the Living Resources of the High Seas, доступно на

Усвајањем ових конвенција нису решена нека питања као на пример: спољашња граница територијалног мора, експлоатација минералних сировина из морског дна, све учесталије војно коришћење морског дна. Стога су државе чланице захтевале да се успостави међународни механизам за регулисање експлоатације ресурса у међународној области морског дна. Као последица ових настојања држава одржана је 1982. године, у Монтаго Беју, Трећа конференција УН о праву мора. Усвојен је нови извор за право мора, Конвенција УН о праву мора.⁶ Она представља свеобухватни документ, који се састоји од 320 чланова и 9 анекса. Бави се свим аспектима права мора, укључујући и оним који су покривени конвенцијама из 1958. године. Она садржи међународна правила о коришћењу мора, решавању спорова, укључујући и оснивање Међународног трибунала за право мора, материјална правила за различите морске зоне, које су подељене на унутрашње морске воде, територијално море, искључиву привредну зону, епиконтинентални појас и отворено море.

Унутрашње морске воде представљају територију од полазних или основних линија према копну. У ову територију, поред водених површина, укључени су и луке, заливи, историјски заливи, ушћа река. Обална држава има пун суверенитет у својим унутрашњим морским водама и страни трговачки бродови који се налазе у њима морају да поштују законе и прописе обалне државе. Ови бродови и чланови њихових посада су у потпуности под кривичном, грађанском и управном надлежношћу обалне државе. Од полазне линије се даље повлаче границе територијалног мора, спољног морског појаса и искључиве привредне зоне. Испод нивоа мора, протеже се епиконтинентални појас који свака држава има самим својим постојањем и чије границе међу државама такође могу бити спорне.

Решавање спорова из области права мора

Спорове који се односе на разграничења морских површина, као и друга питања у вези са правом мора данас могу да решавају Међународни суд и Трибунал за право мора, а могуће је спор решити и пред арбитражом. Постојање два међународна суда са сличном надлежношћу није довела до недоследности, односно међусобно супротстављених одлука и фрагментације. Одлуке ова два суда су у функцији постизања заједничког циља - потврђивања значаја међународног права, при решавању међународних

<https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20559/v559.pdf> (сајт посећен 5. децембра 2013. године).

⁶ Конвенција УН о праву мора, United Nations Convention on the Law of the Sea, доступно на http://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf (сајт посећен 5. децембра 2013. године).

спорова у вези са правом мора. Надлежности *ratione materiae* и *ratione personae* су различите. Пред Међународним судом стране у поступку могу бити само државе, док је Трибунал за право мора отворен и за један број недржавних субјеката. Међународни суд је једино тело које поседује општу надлежност, али постоји неколико врста случајева у вези са правом мора који се могу решавати само пред Трибуналом за право мора. То су, на пример, случајеви наведени у члану 187 ставовима б-е Конвенције УН о праву мора, који укључују и случајеве између држава уговорница Конвенције и Власти за морско дно.

Трибунал се, у својој пракси, позивао на пресуде Међународног суда у погледу питања међународног права и поступка. Такође, Суд је пратио рад Трибунала, а посебно његову развијену праксу о привременим мерама. Међународни суд је решавајући спорове који су му подношени, одлучивао и о питањима која су у вези са правом мора и границама на мору. Такође, у својој новијој пракси разматрао је неколико случајева који су се односили на територијална питања на мору: Случај разграничења на мору и територијалних питања између Катара и Бахреина 2001. године, Случај о суверенитету над Педра Бланка/ Пулау Бату Путех, Мидл рокс и Саут Леџ (Малезија/Сингапур) из 2008. године, Случај разграничења на мору између Никарагве и Хондураса у Карипском мору и Случај разграничења у Црном мору (Румунија против Украјине). Поред ових спорова, пред Судом чека на решавање и спор између Перуа и Чилеа, као и Територијални спор између Никарагве и Колумбије.

Полазне линије

Овлашћења држава у морским зонама се одређују у односу на обалну линију па је неопходно да је Суд одреди за сваку страну која износи своје захтеве. То се назива релевантна обала и обухвата копно и острва. Делови обале који се не граниче са обалашћу која треба да буде разграничена немају утицаја на супротстављене захтеве и Суд их не узима у разматрање.⁷ У случају између Камеруна и Нигерије, Суд није укључио у ту релевантну обалу део обале Камеруна која се налази наспрам острва Биоко које припада Екваторијалној Гвинеји и стога је била значајна само за разграничење између те државе и Камеруна.⁸

Након утврђивања релевантних обала, потребно је утврдити полазне или основне линије. Оне представљају полазне тачке од којих се одређује

⁷ *Case Concerning the Continental Shelf (Tunisia/Libyan Arab Jamahiriya)*, пресуда од 24. фебруара 1982. године, пасус 75.

⁸ *Case Concerning the Land and Maritime Boundary between Cameroon and Nigeria (Cameroon v. Nigeria: Equatorial Guinea intervening)*, пресуда од 10. октобра 2002. године, пасус 291.

сваки морски појас. У неким случајевима, као на пример у оном између Катара и Бахреина, државе се не могу сложити о њиховом положају па их мора одредити сам Суд. Полазне линије се обично повлаче линијом најниже осеке, док је код разуђених обала принцип да се повлаче такозване праве полазне линије.

У Спору око рибарења, Суд је 1951. године заузео став да се разграничење морских територија заснива на међународном плану и да оно не може да зависи само од воље обалних држава и њиховог унутрашњег права. Суд потврђује да је акт разграничења у суштини једностранни акт, јер га предузима обална држава, а дејство разграничења у погледу других држава зависи од међународног права.⁹ У овом случају, Суд је увео једну значајну новину у односу на до тада преовлађујућа правила за успостављање ширине територијалног мора, признајући пуноважност у међународном праву, повлачења правих полазних линија код обала које су разуђене. Ова одлука је довела до укључивања правила о равним полазним линијама у члан 4 Конвенције о територијалном мору и члан 7 Конвенције о праву мора. Суд је заузео став да обална држава нема неограничена дискрециона овлашћења при одређивању таквих линија. Оне не смеју да значајно одступе од правца обале, и морају да повуку полазне линије на тај начин да морска област која се налази унутар тих линија буде повезана са копном, како би тај део мора био под режимом унутрашњих морских вода.¹⁰ У Конвенцији о праву мора се наводи да се мора водити рачуна о економским интересима конкретне региону, чији значај се може потврдити дуготрајним коришћењем.¹¹ Обично је рибарење тај најзначајнији економски интерес. Систем правих полазних линија је потврђен у пракси Суда, којом је дефинисано и да оне представљају изузетак у односу на редовне полазне линије и да се, стога, морају примењивати рестриктивно.

Одређивање граница на мору

Након доношења Конвенције УН о праву мора обалне државе су почеле да утврђују границе на мору, у складу са њеним правилима. Оне су тражиле да се утврде ове границе и усвојиле су националне прописе у складу са међународним правом. У неким случајевима, њихови акти повлачења граница доводили су до преклапања области, нарочито међу државама чије су

⁹ *Anglo-Norwegian Fisheries (United Kingdom v. Norway)*, пресуда од 18. децембра 1952. године, стр. 152.

¹⁰ B. Sepulveda Amor, *The International Court of Justice and the Law of the Sea*, Biblioteca Juridica virtual del Instituto de Investigaciones Juridicas de la UNAM, 2001, www.juridicas.unam.mx, стр. 9.

¹¹ Члан 7 став 5 Конвенције о праву мора, *op. cit.*

обале супротне или се наслањају једна на другу, а море није довољно широко да државе протегну своју границу до максималне удаљености од обале у којој би имали пун суверенитет. У таквим случајевима, Конвенција о праву мора и Женевске конвенције из 1958. године охрабрују државе да спорове реше мирним средствима и обезбеђују неке смернице за решавање тих спорова у случају непостојања уговора који би регулисао ово питање.

Конвенција о праву мора регулише питање разграничења на епиконтиненталном појасу и у искључивој привредној зони, у члановима 74 и 83. У њима се наводи да ће разграничење бити постигнуто споразумом на основу међународног права, како би се постигло правично решење. Стране могу слободно да преговарају и да постигну споразум о свим питањима и у таквим дипломатским преговорима велики значај имају преговарачке способности представника држава. Не постоји правно правило које руководи преговорима о разграничењу. Гранична линија зависи од посебних или релевантних околности сваког појединачног случаја, или од посебних чинилаца који треба да буду узети у обзир. У складу са тим, ниједна гранична линија не може бити проглашена незаконитом или супротном међународном праву, осим из неког разлога који није у вези са билатералним уговором, као што је, на пример, кршење права трећих држава. Уколико не дође до постизања споразума, због изостанка сагласности о појединим значајним елементима у вези са преговорима, по правилу то није резултат разлика у тумачењу међународног права, већ је последица различитог схватања правичности.

Поставља се питање да ли неслагања о питањима која могу настати током покушаја да се постигне споразум могу да представљају правни спор јер право и није коришћено при одређивању линије разграничења. Неки аутори сматрају да у случају да се питање разграничења епиконтиненталних појасева и искључивих привредних зона појави пред неким међународним судским органом, који примењује међународно право, он може само да констатује да линије разграничења морају бити повучене на основу споразума између страна, које бирају једну од многобројних могућности. Трећа страна може сама да изабере конкретну линију као правично решење, али само у случају да су заинтересоване државе заједнички тражиле од ње да то уради. Она би требало да одлуку донесе на основу разматрања начела правичности, а не тако што ће применити правила међународног права. Тако да би подношење спора о разграничењу на мору на решавање Међународном суду, заправо значило да стране у спору траже од Суда да реши спор *ex aequo et bono*.¹² Међутим, у складу са ставом 2 члана

¹² S. Oda, *Dispute Settlement Prospects in the Law of the Sea, International and Comparative Law Quarterly*, Vol. 44, 1995, стр. 870.

38 Статута Међународног суда, спор се може решити по овом начелу само уколико странке на то изричито пристану и дају овлашћења Суду да изврши разграничење у складу са начелом правичности, не примењујући право.

Конвенција о праву мора предвиђа да државе прво треба да покушају да се договоре о границама на мору, па тек након тога да спор изнесу пред Међународни суд или било који други међународни трибунал. Суд ће прво испитати да ли постоји неки споразум који може да послужи за разграничење морских области у питању.

Питање да ли је граница на мору била успостављена претходним формалним споразумом било је значајно у једном броју случајева, као на пример у ономе између Камеруна и Нигерије, где је ова друга држава оспоравала пуноважност једног броја уговора који би утицали на разграничење. Такође, пример за овакво поступање је и Случај Гринланд и Јан Мајен у којем је спорно питање било да ли се уговор о разграничењу на мору из 1958. године може применити. Суд је позван да тумачи уговоре у питању и да донесе одлуку о њиховој применљивости.¹³

У случају између Катара и Бахреина¹⁴ постојала је одлука у писму из 1947. године, које је Велика Британија послала владарима Бахреина и Катара, у погледу поделе морског дна. Ову одлуку није прихватила ниједна од држава као обавезујућу и Суд није разматрао да ли она представља претходни формални споразум о разграничењу спорних морских области.

Суд треба да узима у обзир не само формалне споразуме већ и да разматра да ли постоји прећутни споразум између држава у спору. Пракса држава, као на пример у случају нафтних концесија у спору између Камеруна и Нигерије, или регулисање рибарења у спору између Туниса и Либије може послужити као доказ о прећутном споразуму или пристанку на одређено разграничење на мору. Суд је, пак истакао да постојање таквог прећутног споразума мора бити поткрепљено јаким доказима. У досадашњој пракси Суда није доказано постојање неког прећутног споразума.

У случају између Катара и Бахреина тражено је од Суда да донесе одлуку о протезању међудржавне границе на мору. У јужном сектору граничне области, обале ове две државе су наспрамне једна другој и удаљеност између релевантних обала ни на једном месту не прелази 24 наутичке миље. Гранична линија на мору у овом сектору заправо представља разграничење територијалних мора држава, односно разграничење морских области у којима државе уживају територијални суверенитет. У северном

¹³ S. Jiuyong, *Maritime Delimitation in the Jurisprudence of the International Court of Justice*, *Chinese Journal of International Law*, 2010, стр. 278.

¹⁴ *Maritime Delimitation and Territorial Questions between Qatar and Bahrain (Qatar v. Bahrain)*, пресуда од 16. марта 2001. године.

делу пограничне територије обале државе нису наспрамне него се наслањају једна на другу и суд је морао да разграничи епиконтиненталне појасеве и искључиве привредне зоне које припадају свакој од страна у спору, над којима државе имају суверена права и функционалну надлежност. Суд је у овом случају између Катара и Бахреина заузео став да је најлогичнији и широко применљив приступ да се прво повуче привремена линија еквидистанције и да се након тога размотри да ли она треба да буде промењена у светлу постојања посебних околности.¹⁵

Разграничење наспрамних и суседних држава

Опште је правило да се границе између наспрамних држава на језерима, у заливима и територијалном мору повлаче средњом линијом, иако постоје изузеци. Код држава са суседним обалама гранична линија се различито одређује. Она може да прати вертикалну линију од крајње тачке копнене границе, или вертикалну линију у односу на правац простирања обале, или може ићи географском дужином или ширином, или је у питању линија еквидистанције која је модификована како би се избегли негативни ефекти малих острва или обалних избочина. Према члану 6 Конвенције из 1958. године и члану 15 Конвенције УН о праву мора, коришћење средње линије и линије еквидистанције представљају опште правило, али оно може да буде замењено у изузетним случајевима, због постојања посебних околности.

Принцип еквидистанције су користили међународни судови и арбитраже да би решили спорове између држава са наспрамним или суседним обалама. Пресуда у Случају поводом рибарења је заправо увела ово начело у поступак разграничавања на мору. Оно је касније потврђено и ближе дефинисано у наредним судским и арбитражним одлукама и у пракси закључивања билатералних уговора. На пример, у случају између Малте и Либије, може се закључити из резонавања суда да еквидистанција треба увек да има приоритетни статус када постоје наспрамне обале две државе удаљене једна од друге мање од 400 наутичких миља. Тражење средње линије представља најправичнији начин поступања.¹⁶

У погледу територијалног мора, наводи се да када су обале две државе наспрамне или суседне, ниједна од њих не може да прошири своје територијално море преко средње линије чија је свака тачка једнако удаљена од најближих тачака основних линија, од којих се мери ширина територијалних мора тих држава. Ова одредба се неће примењивати уколико посто-

¹⁵ *Ibid.*, пасус 176.

¹⁶ *Case Concerning the Continental Shelf (Libyan Arab Jamahiriya/Malta)*, пресуда од 3. јуна 1985. године.

ји споразум између држава који регулише ово питање на другачији начин, или уколико постоји неки историјски основ или друге посебне околности за разграничење територијалних вода две државе.¹⁷

Члан 83 Конвенције о праву мора предвиђа да ће се разграничење епиконтиненталних појасева између држава са наспрамним или суседним обалама бити извршено споразумом на основу међународног права, како би се постигло правично решење.¹⁸ Уколико се у разумном року не може постићи споразум државе треба да прибегну процедурама из дела XV Конвенције. Чекајући постизање споразума, државе треба да, у духу разумевања и сарадње, учине напор да успоставе привремени режим и да се труде да током тог прелазног периода не угрозе закључивање коначног споразума. Када постоји важећи уговор између држава, питања у вези са разграничењем епиконтиненталних платоа биће утврђена у складу са тим споразумом.

Разграничење искључивих привредних зона предвиђено је у члану 74 Конвенције и решења су идентична као у случају разграничења епиконтиненталних појасева.¹⁹

Изузеци од правила еквидистанције

Као што стоји у члану 15 Конвенције о праву мора, средња линија се примењује уколико не постоји неки супротстављени историјски наслов или посебне околности, које би требало узети у обзир при разграничењу, као што су: географски, геолошки и геоморфолошки фактори, историјски интереси, еколошки и социо-економски фактори, понашање државе и естопел, спречавање могућих спорова, поједностављивање граничних линија. Судови и арбитраже су при доношењу одлука водили рачуна о релевантним и посебним околностима епиконтиненталног појаса. На пример, спор око надлежности над овим појасом између Гвинеје и Гвинеје-Бисао окончан је пред арбитражом и одлучено је на основу правичности у погледу свих околности, затим значаја који овај појас има за стране у спору и конфигурације епиконтиненталног платоа. Затим, у случају између Турске и Грчке око епиконтиненталног платоа у Егејском мору,²⁰ Суд је 1978. године сматрао да је спор у вези са открићем налазишта нафте и гаса у северозападном делу Егејског мора. Обе стране су тврдили да им припадају права на истраживање ових налазишта у истим области-

¹⁷ Члан 15 Конвенције о праву мора, *op.cit.*

¹⁸ Члан 83, *Ibid.*

¹⁹ Члан 74, *Ibid.*

²⁰ *Aegean Sea Continental Shelf Case (Greece v. Turkey)*, пресуда од 19. децембра 1978. године.

ма. Спор је решен на основу начела правичности и схватања значаја платоа за стране у спору.

У спору око епиконтиненталног платоа између Туниса и Либије, Међународни суд је пресудио да одређене околности треба да буду узете у обзир код постизања правичног разграничења у овом случају. То су: област од значаја за разграничење, конфигурација обала држава у спору, као и постојање острва. У овом случају, Тунис се позивао и на историјско право, али пошто је метод разграничења који је усвојио Суд давао Тунису пун суверенитет над облашћу на коју су се односила историјска права, Суд није разматрао овај аргумент.²¹

Разграничење на мору путем споразума

Пре него што поднесу спор на решавање Међународном суду или арбитражи, државе се охрабрују да закључе споразум о границама на мору. Њима се оставља довољно времена за преговоре око разграничења. До сада је у пракси постигнуто неколико споразума између наспрамних и суседних држава. На пример, Француска и Шпанија су, 1974. године, закључиле Конвенцију о разграничењу епиконтиненталног појаса у баскијском заливу, заједно са Конвенцијом о разграничењу територијалног мора и спољног морског појаса, у истом заливу. Такође, Италија и Југославија су 1968. године закључили споразум о разграничењу ериконтиненталних појасева. Обе стране су се сложиле да граница буде 12 наутичких миља од најближих тачака на копненој територији држава. Већи део линије се налази на једнакој удаљености од најближих тачака на копну. Међутим, државе су се договориле да у погледу неких острва у централном делу Јадранског мора, линија иде ближе једној или другој држави. Тајланд и Мианмар су 1980. године закључили Уговор о утврђивању границе на мору. Договорена линија представља линију еквидистанције коју чини низ правих полазних линија и она представља границу територијалног мора, епиконтиненталног појаса и искључиве привредне зоне између ове две државе. Некадашњи Совјетски Савез и САД су 1990. године закључили Уговор о граници на мору. Две стране су се договориле да повуку граничну линију у дужини од око 1600 наутичких миља, која се простире од Беринговог мора, кроз Берингов мореуз до Арктичког океана.

Уговори о заједничкој сарадњи у области развоја такође могу да садрже правила о границама на мору. Идеја о оваквом разграничењу настала је након пресуде Међународног суда у Случајевима епиконтиненталног платоа Северног мора из 1969. године.²² Суд је тада изнео могућност да стра-

²¹ *Case Concerning the Continental Shelf (Tunisia/Libyan Arab Jamahiriya)*, *op. cit.*

²² *North Sea Continental Shelf Cases (Federal Republic of Germany/Netherlands, Federal Republic of Germany/Denmark)*, пресуда од 20. фебруара 1969. године.

не у спору донесу одлуку о успостављању режима заједничке надлежности, коришћења и експлоатације делова територија који се преклапају. Ово решење је засновано на ставу страна у спору да се базирају на предностима коришћења природних ресурса, уместо на ограничавању морских зона. Идеја заједничког развоја може позитивно да утиче на решавање спорова на мору, у одсуству споразума о одређивању граница на мору. У неким случајевима, државе дефинишу области за заједнички развој, уз одређивање граница, изван граничне линије. Пратећи ову идеју, многе обалне државе су смањиле тензије поводом њихових супротстављених захтева у погледу граница на мору.²³ На пример, у Споразуму закљученом 1974. године Јапан и Република Кореја су се сагласили о граници на континенталном платоу у Јапанском мору и мореузу Цушима, где су постојали супротстављени захтеви. На основу заједничког уговора, концесионари који су добили овлашћења од две државе имају неподељене интересе у погледу сваке од девет дефинисаних подзона и изабран је међу концесионарима по један од њих за сваку подзону да тамо обавља делатност. Право и прописи једне државе примењиваће се у погледу питања која се односе на истраживање и искоришћавање природних ресурса у под-зони, у којој је та држава овластила концесионаре да обављају делатност. Тако да се, на пример, јапанско право примењује тамо где јапански концесионар обавља активности. У складу са овим, корејско право се примењује у случајевима њихових концесионара. У самом уговору се налази и одредба која предвиђа да се ништа у уговору неће посматрати у смислу утврђивања суверених права над свим или делом зоне заједничког развоја, или као прејудуцирање позиције страна у погледу разграничења континенталних појасева.

Пракса Међународног суда

*Случајеви епиконтиненталног платоа Северног мора*²⁴

У спору који је настао између Немачке са једне и Холандије и Данске, са друге стране, Суд је, по први пут решавао питање разграничења епиконтиненталних платоа. Он је дефинисао ову територију као природни продужетак копна обалне државе у море и заузео став да обална држава има суверенитет над њим *ipso facto*, самим својим постојањем. Она има право ис-

²³ Аустралија и Индонезија су закључиле Уговор 1989. године у којем су се сложиле да успоставе Зону сарадње, која се састојала од три посебне зоне. Једна је припадала Аустралији, друга Индонезији, а трећа је била под заједничком контролом. Такође и Бахреин и Саудијска Арабија су закључили споразум о области нафтних поља над којом постоје супротстављени захтеви.

²⁴ *North Sea Continental Shelf Cases (Federal Republic of Germany/Netherlands, Federal Republic of Germany/Denmark)*. *op. cit.*

траживања морског дна и подморја и коришћења њихових природних ресурса. То је њено урођено право.

Од Суда је тражено да утврди начела и правила међународног права која се примењују на одређивање граница између њих у области епиконтиненталног платоа у Северном мору. Он је одбацио захтев да се примени правило еквидистанције из члана 6 става 2 Женевске конвенције о епиконтиненталном појасу, као и захтев Немачке за добијањем правичног и једнаког дела. Суд је навео да се бави питањем правичности *infra legem* и да не ствара неку аутономну правичност нити примењује дискрециона овлашћења по принципу правде и правичности (*ex aequo et bono*). Он је заузео став да еквидистанција у одређеним географским условима доводи до неједнакости, као на пример у случајевима када су обале конкавне или конвексне. По мишљењу Суда, метод разграничења је потчињен циљу који се жели постићи, а то је да се постигне правично решење. Такође, није неопходно да се примени само један метод, када је комбинација више њих боља гаранција за постизање правичног решења.

Ова одлука Суда је утицала на расправе у оквиру Треће конференције УН о праву мора, у погледу разграничења епиконтиненталних појасева и искључивих привредних зона суседних и наспрамних држава, као и до формулације већ помињаних чланова 74 и 83 у којима је предвиђено да ће до разграничења доћи закључивањем уговора заснованог на међународном праву, како би се постигло правично решење.

Одступање Суда од правила еквидистанције и посебних околности створило је одређени ниво правне несигурности у области разграничења на мору. Правна сигурност је појачана у једном броју каснијих одлука, а нарочито у случају између Туниса и Либије из 1982. године, у којем је Суд нагласио да је циљ постизања правичног решења требало да одреди средства за његово постизање.

Случај њоводом граничној сѝора на којну, осѝрвима и мору (Ел Салвадор /Хондурас)²⁵

Ел Салвадор и Хондурас су поднели овај спор на решавање посебним споразумом закљученим 1986. године тражећи од Суда да утврди граничну линију која је представљала две трећине укупне границе између ове две државе. Такође, државе су тражиле да Суд утврди статус једног броја острва и морске површине у заливу Фонсека. Обе државе су изнеле бројне аргументе засноване на уговорима, економији, историји и ефективној кон-

²⁵ *Land, Island and Maritime Frontier Dispute (El Salvador/Honduras: Nicaragua intervening)*, пресуда од 11. септембра 1992. године.

троли. Суд је разматрао два критеријума како би одредио да ли једна од страна прећутно прихватила контролу друге над острвима. Први је било понашање држава након стицања независности а други њихово скорашње понашање. Пошто острва нису била заузета много година након независности, јер нису имала економски значај, Суд је сматрао да и након много година непостојања државине, касније заузимање уз вршење суверенитета може се узети као доказ за потврђивање правила *uti possidetis juris*.²⁶

Суд је донео одлуку да је Залив Фонсека историјски залив, који је до 1821. године био под јединственом контролом Шпаније, а од 1821. до 1839. године под контролом Савезне Републике Централна Америка. Након дисолуције ове државе, залив је био под заједничким суверенитетом Републике Ел Салвадор, Републике Хондурас и Републике Никарагве, али изузимајући један појас који се протеже 3 миље од обалног подручја све три државе. Тај део је био под искључивим суверенитетом обалне државе и предмет разграничења између Хондураса и Никарагве 1900. године. Право нешкодљивог пролаза је постојало у овом појасу од 3 миље и у водама у којима је постојао заједнички суверенитет. Део мора у централном делу улаза у залив био је под заједничком контролом све три државе док се не постигне разграничење ове морске области. Залив Фонсека је историјски залив са три обалне државе и линија која затвара обале представља основну линију за одређивање територијалног мора. Од те линије се рачунају територијално море, искључива привредна зона и епиконтинентални појас Ел Салвадора и Никарагве. Међутим, ове територије у односу на централни део ових линија припадају свим државама залива: Ел Салвадору, Хондурасу и Никарагви и свако разграничење релевантних области би требало да буде учињено споразумом на основу међународног права.

*Случај разграничења на мору и територијална ишијања (Катар против Бахреина)*²⁷

Катар је, 1991. године, покренуо поступак против Бахреина како би се решио спор поводом острва Зубарах, Хавар и острва Јанан, која су се налазила између полуострва Катар и Бахреина. Историја ове две државе, које су биле британски протекторати била је предмет разматрања у спору. Државе су своју аргументацију заснивале на правилу *uti possidetis juris*, ефективној контроли, историји и географији. Суд није прихватио аргументе Бахреина у погледу суверенитета над Зубарахом, сматрајући да његово вр-

²⁶ B. T. Sumner, Territorial Disputes at the International Court of Justice, Duke Law Journal, Vol. 53, 2004, стр. 1799.

²⁷ *Maritime Delimitation and Territorial Questions between Qatar and Bahrain (Qatar v. Bahrain)*, op. cit.

шење власти не може створити легитиман основ стицања државног суверенитета. Суд је прихватио доказе да су правни претходници Катара имали власт на територији целог Катарског полуострва укључујући Зубарах, што се огледа и у дугогодишњим катарским насељима у Зубараху.

У овом случају, Суд је разматрао неколико питања: испитивање релевантних основних линија, утврђивање да ли постоји претходни споразум који се односи на разграничење морских области, разграничење територијалног мора, примењујући правило еквидистанције, разграничење епиконтиненталних појасева и искључивих привредних зона, примењујући начело правичности. Код територијалних спорова у погледу мора, потребно је утврдити које су то релевантне обале које се морају узети у разматрање у процесу разграничења. Једно од начела међународног права је да права везана за морску површину произилазе из суверенитета обалне државе над копном. У складу са овим начелом, Суд треба да, као претходни корак, утврди постојање суверенитета над спорним острвима или одређеним обалним областима. У складу са чланом 121, ставом 2 Конвенције о праву мора, острва, без обзира на њихову величину, уживају исти статус као и друга копнена територија и стога су за њих везана одређена права на мору. У случају између Катара и Бахреина, споран је био суверенитет над острвима Хавар, острвом Јанан, укључујући Хад Јанан, Кит-ат Јарадах и обалним регионом Зубарах. Одлука Суда је била заснована на историји овог подручја, а нарочито на чињеници да су Катар и Бахреин били под британском заштитом, пре него што су постале независне државе 1971. године. Од значаја за доношење одлуке била су и тумачења Велике Британије о границама у овој области, на основу одређених нацрта уговора, преписке и службених докумената. Суд је закључио да суверенитет над регионом Зубарах и острвом Јанан припада Катару, а да суверенитет над острвима Хавар и Кит-ат Јарадах припада Бахреину. У погледу острва Хавар, Суд је одбио захтев Катара да не прихвати британску одлуку из 1939. године да су острва део Бахреина. Суд је одбио да разматра аргументе Катара засноване на колонијалном ефективитету, оригиналном наслову и географској близини.

Случај суверенитета над острвима Пулау Лигитан и Пулау Сипадан (Индонезија/Малезија)²⁸

Индонезија и Малезија су 1998. године специјалним споразумом затражиле од Суда да утврди, на основу уговора, споразума и других доказа, ко поседује суверенитет над острвима Лигитан и Сипадан уз обалу Борнеа.

²⁸ *Sovereignty over Pulau Ligitan and Pulau Sipadan (Indonesia/Malaysia)*, пресуда од 17. децембра 2002. године.

Државе су изнеле аргументе засноване на уговорном праву, начелу *uti possidetis*, ефективној контроли и историји. Суд је разматрао Конвенцију закључену између Велике Британије и Холандије 1891. године и закључио да она није регулисала конкретну границу. Суд је даље разматрао касније споразуме између Велике Британије и Холандије, а затим и праксу држава у спору, покушавајући да открије заједничку намеру странака. Након тога, Суд је разматрао захтев ефективитета, као независан основ за доношење одлуке и закључио је да ефективитет на који се позивала Индонезија нема законодавни или регулаторни карактер, што га је чинило недовољним и неубедљивим. Суд је ипак сматрао да комерцијалне активности Малезије и оснивање уточишта за птице на острвима представља довољан основ за доказивање ефективне контроле. Суд је, стога, нашао да је начело ефективитета довољан основ за доношење одлуке.

Закључак

У складу са начелом слободе уговарања и диспозиције субјеката у међународном праву, државе своје међусобне границе уређују међународним уговорима. Због све већег значаја морских површина и епиконтиненталних платоа јављају се спорови међу појединим државама. У међународној судској и арбитражној пракси до сада је решен један значајан број случајева у погледу разграничења на мору. Судови су примењивали одређена међународна начела и допунске критеријуме. Једно од најважнијих правила је коришћење средње линије или начела еквидистанције при утврђивању границе на мору између наспрамних или суседних држава и оно се наводи у Конвенцији УН о праву мора. Она је коришћена у судским пресудама и била је обавезујућа за стране у спору. Међутим, велики значај имају и посебне околности неког случаја и историјски основи на које се стране у спору позивају и тада долази до промена у одређивању граница. Како би се постигло правично и прихватљиво разграничење, потребно је озбиљно разматрање свих чинилаца од стране суда или трибунала, који одлучује о разграничењу.

*Bojan Tubić, Ph.D., Assistant
University of Novi Sad
Faculty of Law Novi Sad*

International Rules on Maritime Delimitation

Abstract: *This paper deals with international rules which are applicable in the cases of maritime delimitation. The importance of sea and its resources incited the states to regulate their boundaries in international agreements. In the situations when it is impossible to reach an agreement on delimitation it is necessary to resolve the dispute. Among other issues, there can be differences regarding the delimitation of territorial sea, continental shelf and exclusive economic zone. The UN Convention on the Law of the Sea, which comprehensively regulates this field contains also certain rules on maritime delimitation. Besides diplomatic means, states concerned can try to resolve the dispute by using the arbitration or judicial means of dispute settlement. The jurisdiction for the dispute settlement have the International Court of Justice and the Tribunal for the Law of the Sea. They usually apply the principle of equidistance but it can be complemented or replaced with additional criteria if there are some special circumstances related to the concrete case. The basic aim in the process of decision making is the achievement of equitable and acceptable solution.*

Key words: *law of the sea, UN Convention on the Law of the Sea, International Court of Justice, Tribunal for the Law of the Sea, equidistance, equity principle.*